

J. Jakubowski

"Struktura osobowości", Joseph
Nuttin, tł. Tamara Kołakowska,
Warszawa 1968 : [recenzja]

Studia Philosophiae Christianae 5/2, 261-263

1969

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

tyczna. Zdolności matematyczne, jak się wydaje są zarazem i ogólne i specyficzne. To dialektyczne powiązanie rzuca wiele światła na historycznie znane przypadki osób wielostronnie utalentowanych. Np. Z. Kowalewska, wysokiej klasy matematyczka, była zarazem utalentowaną pisarką (s. 388—397). Gdy idzie o naturę zdolności matematycznych, pozostaje do rozwiązania ważne zagadnienie jak wyjaśnić wspomniane zdolności od strony fizjologii. Można bowiem pytać, jaka jest natura i jaki jest mechanizm fizjologiczny pewnych specyficznych uzdolnień człowieka (s. 398—400).

Tak, w krótkim przeglądzie, wygląda treść referowanej pracy. Odpowiadając na pytanie, jakie myśli nasuwa omówiona przed chwilą książka, przede wszystkim należy podkreślić jej aktualność i to aktualność w dwojakim znaczeniu. Najpierw porusza ona temat żywo dyskutowany we współczesnej psychologicznej literaturze światowej, następnie zaś wprowadza czytelnika w aktualny stan zagadnienia. Dodatnie wrażenie robi umiejętność autora starannego odróżniania tego, co w jego wywodach jest pewne, od tego, co tylko hipotetyczne. Stawiane hipotezy formułuje wyraźnie zaznaczając przy tym otwarcie, że są to tylko hipotezy. Wskazuje także na problemy powstające przy okazji pracy, a które czekają dopiero na rozwiązanie. Czytelnik uzyskuje w ten sposób wgląd w aktualną problematykę naukową odnoszącą się do zagadnienia zdolności matematycznych. Wspomniane wyżej, jak również inne zalety referowanej pracy, pozwalają żywić nadzieję, że książka ta stanie się materiałem ćwiczebnym na seminariach z psychologii twórczości naukowej.

Bibliografia jest obfita. Liczy 747 pozycji. Została uporządkowana według następującego klucza: najpierw są umieszczone prace Marksa, Engelsa i Lenina oraz autorów rosyjskich i radzieckich, następnie prace autorów obcych tłumaczone na język rosyjski i wreszcie prace obcojęzyczne. Tych ostatnich jest 247.

Mieczysław Lubański

Joseph Nuttin, *Struktura osobowości*, Warszawa, PWN, 1968, z francuskiego oryginału (*La structure de la personnalité*, 1965) przełożyła Tamara Kołakowska. Wstępem, wprowadzającym w myśl J. Nuttina, opatrzył prof. Tadeusz Tomaszewski.

Książka składa się właściwie z czterech części, choć układ rozdziałów wyraźnie tego nie podkreśla. W pierwszej części wstępnej, obejmującej R. I i II, autor zapoznaje czytelnika z pewnymi podstawowymi rozróżnieniami i pojęciami. Najpierw przedstawia podstawowe drogi, którymi współczesna nauka doszła do badania osobowości. Tymi drogami wg autora są: nauka o zachowaniu się, psycho-

logia lekarska, psychologia różnicowa, antropologia kulturowa. Z kolei podaje wyjaśnienie podstawowych pojęć takich jak osobowość, charakter, temperament czy cechy osobowości, koniecznych dla zrozumienia nauki o osobowości, zwłaszcza dla czytelnika nie-psychologa.

W części drugiej (R. III) omówione zostało podejście do badania osobowości oparte na metodzie analizy czynnikowej. Jako przykłady z tej dziedziny wybrał autor teorie czynnikowe R. B. Cattella i H. Eysencka, poświęcając przedtem kilka słów teorii dwóch czynników Spearmana i teorii hierarchicznej w ujęciu Vernona.

Część trzecia obejmuje rozdziały IV, V, VI i VII. Rozpoczyna ją szerokie przedstawienie typologicznych teorii osobowości wraz z omówieniami ich pochodzenia i teoretycznych podstaw (R. IV). Rozdziały V, VI i VII poświęca autor kolejno: typologii charakteru Heymansa, typom funkcjonalnym i typom postaw Junga oraz somatopsychicznym typologiom Kretschmera i Sheldona.

W ostatniej części (R. VIII) prezentuje autor szkic własnej relacyjnej teorii osobowości, którą nazywa strukturą Ja — Świat.

Tego rodzaju układ książki mógłby sugerować, że jest to podręcznikowy zarys trzech typów teorii osobowości. Autor jednak zaraz na wstępie zaznacza: „Niniejszy tom nie jest ... ani podręcznikiem ani też wykładem, który by dawał przegląd większości systemów i badań dotyczących struktury osobowości”. Napisał tę książkę, jak podaje, dla własnej nauki i korzyści, a przedstawione w niej systemy starał się prześledzić w poszukiwaniu własnej koncepcji i teorii osobowości.

Intrapsychiczna struktura osobowości w ujęciu teorii czynnikowych jak też somatopsychiczna struktura osobowości przedstawionych typologii wydaje się autorowi nie wystarczająca. Za mało uwagi poświęcają one roli interakcji osoby z otaczającym ją światem. Nuttin usiłuje uzupełnić taki obraz osobowości ujęciem jej na płaszczyźnie relacji człowiek — świat. „Osobowość — pisze — jest sposobem funkcjonowania, który obejmuje w zasadzie dwa bieguny: ja i świat. Jest zbiorem czynności i potencjalnych możliwości psychicznych jednostki; świat jest jej nieodłącznym przedmiotem wewnętrznym”. Nie traktuje osobowości i świata jako zjawisk odrębnych. Świat wchodzi w skład osobowości jako jej integralny element. Świat, a szczególnie inni ludzie oraz ich wyobrażenia o mnie, są i to o tyle tylko, o ile jest to wszystko światem moich zachowań. U podstaw relacji Ja — Świat leżą procesy poznawcze, które u człowieka osiągnęły poziom świadomości i samoświadomości. Komunikacja ze światem wzbogaca naszą osobowość ciągle nowymi treściami doświadczenia. Te treści tworzą świat osobisty”.

Brak tak pojętego świata stwarza „pustkę nie do wytrzymania”. Dlatego utrata własnego osobistego świata lub zmiany w świecie przed-

miotowym i społecznym, mogą spowodować zaburzenia psychiczne.

Nuttin stara się ująć swoją teorię dynamicznie przedstawiając relacyjną teorię potrzeb, dynamizm samourzeczywistniania oraz mechanizm rodzenia się konfliktów. Przeciwstawia się biologicznemu ujmowaniu potrzeb. Potrzeba jest dla niego „w znacznie większej mierze koniecznością pewnych form kontaktu ze środowiskiem poprzez zachowanie niż stanem wewnątrzustrojowym”.

Psychika jednak nie tylko reaguje na otaczający świat, nie tylko przystosowuje się do niego, ale narzuca mu swoją własną dynamiczną strukturę, co jest szczególnie skuteczne, gdy ta aktywność przybiera formy potrzeb. W ten sposób człowiek dąży do samourzeczywistnienia. Wewnątrz zaś tego dążenia do samourzeczywistnienia rodzą się konflikty na skutek wielkiej złożoności struktury osobowości i konieczność wyboru pomiędzy różnymi wartościami. Pośród zachodzących zmian i upływającego czasu osobowość zachowuje jedność i tożsamość.

W końcowym paragrafie autor omawia proces włączania się „ja” w świat. Przyjmuje, że człowiek nie przynosi ze sobą na świat żadnych wrodzonych form zachowania, co jest biologicznym warunkiem jego wolności oraz indywidualnej osobowości. Człowiek sam tworzy formy własnego zachowania w interakcji ze światem, zwłaszcza światem osób znaczących.

Teoria J. Nuttina oparta na obeszwacj rzeczywistości wprawdzie dotyczy realnych stosunków osobowości ze światem i w tym aspekcie usiłuje osobowość rozumieć, mimo to ukazuje skłonność autora do ujmowania tej problematyki w sposób filozoficzny. Poza tym jest to tylko zakres teorii, jak słusznie sam autor zaznacza. Można ją zaliczyć do kręgu fenomenologicznych teorii interakcji, które na pierwszy plan wysuwają stosunki międzyludzkie, ale ujmowane subiektywnie. Dla człowieka ważny jest świat subiektywny. Świat obiektywny nie ma dla niego znaczenia. Nie jest ważne jaką dana rzecz jest, ale jak ją postrzegam. Do tej kategorii należą również — ze znaczniejszych — teorie K. Lewina, H. Murraya, G. Murphy’ego, K. Rogersa. Teoria Nuttina nie jest jedyną teorią interakcji ani też najbardziej znaną. Pomimo różnych wyjaśnień autora nadal trudno zrozumieć, dlaczego dokonując w drugiej części książki wyboru teorii psychologicznych ograniczył się tylko do teorii czynnikowych i typologicznych, pominął zaś teorie pokrewne zwłaszcza, że sam odwołuje się do teorii pola Lewina, a także posługuje się pojęciami self-concept i samourzeczywistnienie w rozumieniu bardzo zbliżonym do ujęcia K. Rogersa.

Niezależnie od tych zastrzeżeń, nasuwających się w trakcie czytania, książka ma dużą wartość jako problemowe ujęcie zagadnień osobowości. Z radością powitalibyśmy tłumaczenie innych dzieł tego autora.

J. Jakubowski